

**EKSPORT VA IMPORT STRATEGIYASI: MUVAFFAQIYATLI
DAVLATLAR TAJRIBASI**

Ro'ziyev Sunnat Baxtiyor o'g'li¹

¹ Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot
mutaxassisligi 2-kurs magistranti

Baxtiyor To'rayev¹

Feruza Ollokulova¹

¹ Ilmiy rahbar

**MAQOLA
MA'LUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 19.12.2024

Revised: 20.12.2024

Accepted: 21.12.2024

KALIT SO'ZLAR:

Eksport strategiyasi,
import siyosati, savdo
balansi, xalqaro tajriba,
O'zbekiston iqtisodiyoti,
innovatsiyalar, texnologik
rivojlanish, tashqi savdo
siyosati, diversifikatsiya,
iqtisodiy barqarorlik.

Mazkur maqolada eksport va import strategiyalari hamda tashqi savdo siyosatining rivojlanish uchun ahamiyati, shuningdek, muvaffaqiyatli davlatlarning tashqi savdo siyosati tahlil qilingan. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi sharoitida xalqaro bozorlarga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish va raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarishni ko'paytirish orqali rivojlanishning qimmat va murakkab yo'li yoritib berilgan. Maqolaning maqsadi – O'zbekistonning eksport salohiyatini kengaytirish, importni oqilona yo'lga qo'yish va savdo balansini ta'minlash bo'yicha Xitoy, Germaniya, Janubiy Koreya va Singapur tajribalarini tahlil qilishdir. Shuningdek, maqolada milliy iqtisodiyot barqarorligini oshirish uchun samarali eksport va import siyosatini amalga oshirish zaruriyati alohida ta'kidlangan.

KIRISH. Global iqtisodiyot sharoitida eksport va import strategiyalari har bir davlat uchun muhim iqtisodiy vosita hisoblanadi. Eksport iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda va yangi ish o'rinlarini yaratishda asosiy omil sifatida xizmat qiladi. Import esa zarur xom ashyo va texnologiyalarni jalb qilish imkonini beradi. Ushbu maqola eksport va import strategiyalarining tahlili, muvaffaqiyatli davlatlar tajribasi va O'zbekiston uchun tegishli takliflar berishga qaratilgan. Muvaffaqiyatli davlatlar o'z tashqi savdo strategiyasini puxta rejalashtirish va amalga oshirish orqali iqtisodiy farovonlikka erishgan. Quyida eksport va import strategiyasining asosiy tamoyillari, yondashuvlari va muvaffaqiyatli davlatlar tajribasi tahlil qilamiz.

Eksport strategiyasi milliy iqtisodiyot uchun quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

1. Savdo balansini ta'minlash: Savdo balansi ijobiy bo'lganda (eksport importdan yuqori), valyuta zaxiralari ko'payadi va iqtisodiyotning tashqi ta'sirlarga chidamliligi oshadi. Eksportni kengaytirish uchun qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va yangi bozorlarni ochish talab qilinadi. Importni esa resurslarni optimallashtirish, ichki ishlab chiqarishni kuchaytirish orqali kamaytirish mumkin.

2. Ish o'rinlarini yaratish va bandlik darajasini oshirish: Eksport strategiyasi ichki bozorda yangi ish o'rinlarini yaratadi, chunki xalqaro bozorlar uchun mahsulotlar ishlab chiqarish ko'lamini oshirish talab etiladi. Bu esa bandlikni oshirib, aholi daromadlarini ko'taradi. Shu bilan birga, importni samarali tashkil qilish orqali xomashyo va texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari kengayadi, bu esa mahalliy sanoat tarmoqlarini rivojlantiradi va yangi ish joylari yaratishga yordam beradi.

3. Valyuta tushumlari: Eksport faoliyati mamlakatga xorijiy valyutani olib keladi, bu esa milliy iqtisodiyotning barqarorligiga hissa qo'shadi.

4. Ish o'rinlarini yaratish: Eksportga yo'naltirilgan sohalarda ish o'rinlari soni oshadi, bu esa iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi.

5. Texnologik rivojlanish: Xalqaro bozorlar talabiga moslashish uchun mahalliy kompaniyalar yangi texnologiyalarni o'zlashtirishga intiladi.

Import - zarur xom ashyo va texnologiyalarni chetdan sotib olish jarayoni. Importni samarali boshqarish ichki bozorni himoya qilish va mahalliy ishlab chiqarishni rag'batlantirish imkonini beradi. Import strategiyasi esa ichki ehtiyojlarni qondirish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun zarur:

1. **Resurslarni ta'minlash:** Import orqali mamlakat o'zi yetarli miqdorda ishlab chiqara olmaydigan xomashyo va texnologiyalarni oladi.

2. **Narxlarni pasaytirish:** Raqobat muhiti import mahsulotlari orqali mustahkamlanadi, bu esa ichki bozordagi narxlarni pasaytiradi.

3. **Mahsulotlar sifati:** Import sifatli xorijiy mahsulotlarni ichki bozorda taklif etadi, bu esa iste'molchilar uchun afzaldir.

O'zbekistonda Eksport va Import Strategiyasi

O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda tashqi savdo siyosatini isloh qilish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan choralarni amalga oshirmoqda. Quyida mamlakatda eksport va import strategiyasining asosiy xususiyatlari tahlil qilinadi:

1. Eksportni kengaytirish:

- **Asosiy mahsulotlar:** O'zbekistonning asosiy eksport mahsulotlari paxta tolasi, oltin, gaz, qishloq xo'jaligi mahsulotlari va to'qimachilik mahsulotlaridir. Yaqin yillarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

• **Diversifikatsiya:** Traditsion bozorlardan tashqari Yevropa, Janubi-Sharqiy Osiyo va Yaqin Sharq mamlakatlariga eksport yo'nalishlarini kengaytirish sa'y-harakatlari olib borilmoqda.

2. **Logistika infratuzilmasini rivojlantirish:** Xalqaro transport yo'laklarini kengaytirish, jumladan, yangi temir yo'llar va avtomobil yo'llarini qurish orqali eksport xarajatlarini qisqartirishga e'tibor qaratilmoqda.

3. Import siyosati:

• **Texnologiyalarni jalb qilish:** Import qilingan zamonaviy texnologiyalar yordamida ichki ishlab chiqarish quvvatlari oshirilmoqda.

• **Raqobat muhiti:** Ichki bozorda raqobatni oshirish maqsadida qator tovarlarga import bojxona soliqlari pasaytirilmoqda.

4. **Qo'llab-quvvatlov choralari:** Eksport qiluvchilarga soliq imtiyozlari va davlat tomonidan subsidiyalar ajratilmoqda. Investitsiya muhitini yaxshilash orqali eksportga yo'naltirilgan korxonalarni jalb qilish amalga oshirilmoqda.

5. **Iqtisodiy hamkorlik:** O'zbekiston Markaziy Osiyo davlatlari bilan iqtisodiy integratsiyani kuchaytirish orqali mintaqaviy savdoni kengaytirishga intilmoqda.

Erkin savdo zonalar va xalqaro bitimlar orqali eksportni rag'batlantirish.

Muvaffaqiyatli Davlatlar Tajribasi

Xitoy

Xitoyning muvaffaqiyatli eksport strategiyasi "Made in China" tamoyili bilan bog'liq. Davlat:

• **Texnologik klasterlar** tashkil qildi, bu esa samaradorlikni oshirdi.

• **Arzon ishchi kuchi** va raqobatbardosh narxlar orqali xalqaro bozorlarda yetakchilik qildi.

• **Eksportni subsidiyalash** va qulay soliq rejimlarini joriy etdi.

Bundan tashqari, Xitoyning "Bir kamar, bir yo'l" tashabbusi eksport infratuzilmasini kengaytirish va yangi bozorlarni ochishga xizmat qilmoqda. Natijada Xitoy dunyodagi eng yirik eksportchilar qatoriga kirgan¹⁸

Germaniya

Germaniya yuqori texnologik mahsulotlar eksporti bo'yicha yetakchi davlat hisoblanadi. Uning eksport strategiyasining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

• **Inson kapitaliga sarmoya:** Texnik bilim va ko'nikmalarga ega ishchi kuchini rivojlantirish.

• **Innovatsion mahsulotlar:** Avtomobilsozlik, mashinasozlik va kimyo sanoatida raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish.

¹⁸ Xitoy eksport strategiyasi haqida: World Bank ma'lumotlari.

https://uz.wikipedia.org/wiki/Xitoy_Xalq_Respublikasi_iqtisodiyoti

• **Savdo hamkorliklari:** Germaniya Evropa Ittifoqi ichida savdo integratsiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirgan¹⁹.

Janubiy Koreya

Janubiy Koreya "Chaebol" tizimi orqali eksportni rivojlantirdi. Samsung, LG va Hyundai kabi global kompaniyalar orqali davlat:

- **Qo'shilgan qiymatli mahsulotlar** ishlab chiqardi.
- **Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatladi**, jumladan, elektronika va telekommunikatsiya sohalarida.
- **Eksportga yo'naltirilgan sanoat siyosatini** amalga oshirdi.²⁰

Singapur

Singapur dunyo bozorlarida "Global logistika markazi" sifatida tanilgan. Mamlakatning strategiyasi quyidagilarga asoslanadi:

- **Erkin savdo zonalari:** Ko'p sonli erkin savdo bitimlari orqali global savdoga integratsiya.
- **Logistika infratuzilmasi:** Zamonaviy port va transport tizimlari.
- **Moliyaviy qulayliklar:** Investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay moliyaviy siyosat²¹

Yaponiya

Yaponiya yuqori texnologik mahsulotlar va avtomobil eksporti bilan tanilgan. Uning muvaffaqiyatlari:

- **JIT (Just-in-Time) tizimi:** Ishlab chiqarishdagi samaradorlikni oshiruvchi tizim.
- **R&D (Tadqiqot va rivojlanish):** Innovatsion texnologiyalarni yaratishga katta sarmoya.
- **Korporativ hamkorlik:** Xalqaro savdo aloqalarini mustahkamlash.²²

Eksport va Importni Rivojlantirish Strategiyasi

Muvaffaqiyatli davlatlar tajribasi asosida eksport va import strategiyasini rivojlantirish uchun quyidagi choralar amalga oshirilishi lozim:

1. **Bozorni diversifikatsiya qilish:** Mahsulotlarni turli bozorlar uchun moslashtirish va yangi hududlarni o'rganish.
2. **Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash:** Ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishga sarmoya kiritish.
3. **Logistika va infratuzilmani yaxshilash:** Transport tizimini rivojlantirish orqali tashqi savdo xarajatlarini kamaytirish.
4. **Raqobatbardoshlikni oshirish:** Mahalliy ishlab chiqaruvchilarga texnik yordam ko'rsatish va ularga qulay sharoit yaratish.

¹⁹ Germaniya iqtisodiyoti: Federal Statistical Office of Germany. https://www.destatis.de/EN/Home/_node.html

²⁰ Janubiy Koreya eksport siyosati: OECD hisobotlari. https://uz.wikipedia.org/wiki/Janubiy_Koreya_iqtisodiyoti

²¹ Singapur logistikasi: Singapore Economic Development Board. <https://www.edb.gov.sg/en/our-industries/logistics-and-supply-chain-management.html>

²² https://uz.wikipedia.org/wiki/Yaponiya_iqtisodiyoti

5. **Xalqaro bitimlarni imzolash:** Tashqi savdo bo'yicha qulay sharoitlarni yaratish uchun hamkorlik bitimlari va erkin savdo zonalarini tashkil etish.

6. **Ekologik talablarni hisobga olish:** Barqaror rivojlanish maqsadlariga mos keluvchi eksport-import siyosatini joriy etish.

Xulosa

Eksport va import – mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va xalqaro bozorlarga integratsiyalashuv strategiyasi muhim ahamiyatga ega. Xitoy, Germaniya, Janubiy Koreya, Singapur kabi boshqa mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va xalqaro aloqalarni rivojlantirish eksport hajmini oshirishning asosiy omili hisoblanadi. Shu bilan birga, importni samarali boshqarish mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish va iste'molchilar ehtiyojlarini qondirishga xizmat qilmoqda.

O'zbekiston misolida qaraydigan bo'lsak davlatning eksport salohiyatini oshirish va importni optimallashtirishga sarflanayotgan mablag'lar iqtisodiy barqarorlik va o'sishga xizmat qiladi. Eksport tarkibini diversifikatsiya qilish, logistika infratuzilmasini rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish davlat tashqi savdo strategiyasining yetakchi yo'nalishlari hisoblanadi. Bu chora-tadbirlar nafaqat savdo balansini ta'minlash, balki yangi ish o'rinlarini yaratish, texnologik yangilanishni jadallashtirish va milliy valyuta kursini mustahkamlash imkonini bermoqda.

Kelgusida O'zbekistonning xalqaro savdo aloqalarini yanada mustahkamlash, mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish va eksport salohiyatini oshirish orqali global bozorlar bilan integratsiyalashuvini jadallashtirish maqsadida ko'proq innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishi zarur. Eksport-import siyosatidagi oqilona qarorlar milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va xalqaro miqyosda muvaffaqiyatga erishish uchun asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jahon savdo tashkiloti (World Trade Organization). "Global savdo tendensiyalari va iqtisodiy o'sish omillari." <https://www.wto.org>

2. Xitoyning "Bir kamar, bir yo'l" tashabbusi bo'yicha tahliliy hisobotlar. "Belt and Road Initiative." <https://www.beltandroad.gov.cn>

3. Germaniyaning tashqi savdo siyosati haqida ma'lumot. Federal Iqtisodiyot va Energetika vazirligi (BMWi). <https://www.bmwi.de>

4. Janubiy Koreyaning iqtisodiy rivojlanish modeli. Koreya Savdo-Sanoat Palatasi (KCCI). <https://www.korcham.net>

5. Singapurning logistika strategiyalari va savdo siyosati. Enterprise Singapore. <https://www.enterprisesg.gov.sg>

=====

6. Yaponiya xalqaro savdo strategiyasi. "Japan External Trade Organization (JETRO)."
<https://www.jetro.go.jp>

7. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. "Tashqi savdo faoliyati ko'rsatkichlari." <https://stat.uz>

8. Osiyo Taraqqiyot Banki (ADB). "Markaziy Osiyo savdo aloqalarini mustahkamlash dasturlari." <https://www.adb.org>